

Metode med skyggesider

Per Halvorsen
journalist

En spesiell metode kan gjøre forskjell i arbeidet med unge som forgriper seg på jevnaldrende. Men det kan være et sjansespill å ta den i bruk, mener Bodil Sørheim og Tuva Melsom.

– I en vitenskapelig artikkel om erfaringer med metoden gjenopprettende prosess gir dere uttrykk for at klinikere ofte føler seg maktesløse i møte med barn og unge som har utøvd skadelige seksuelle handlinger mot jevnaldrende (SSA). Hva bygger dere denne oppfatningen på?

– Avmakten blant klinikere er tidligere blitt bekreftet gjennom en kartlegging av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Heldigvis er det etter hvert blitt utviklet flere tilbud for utøvere under 18 år, og det er blitt bevilget penger til kompetanseheving og faglige nettverk. Men vi mangler nasjonale retningslinjer, og mange terapeuter mangler fortsatt kunnskap om feltet. I møte med utøver kan derfor veien til fortvilelse være kort. Samtidig vet vi at andelen barn og unge som har opplevd seksuelle overgrep øker, og at følgeskadene i form av eksempelvis angst, depresjon og PTSD kan være betydelige. Først og fremst for den som har vært utsatt for overgrepet, men også for den som har forgrepet seg.

– Dere er selv klinikere i henholdsvis BUP Follo og Barne- og familieetaten i Oslo kommune. Hva forteller deres egne erfaringer om hjelpeapparatets bevissthet om utøvere av SSA?

Å ta i bruk metoden kan være et sjansespill

– Vi får svært få henvisninger. Ved Arenafleksibelt behandlingsteam, som er en andrelinjetjeneste innenfor barnevernet i Oslo, er SSA et inklusjonskriterium. Likevel er henvisningene få. Det er overraskende når vi vet at mellom 20 og 50 prosent av alle seksuelle overgrep mot barn utøves av andre barn. I tillegg til at dette er et utfordrende klinisk område, tror vi det har å gjøre med kunnskapsmangel. I den terapeutiske verktøykassa finner vi ikke det vi trenger for å møte disse ungdommene på en god måte.

Forskningsintervju

Hvem: Bodil Sørheim og Tuva Melsom, ansatt henholdsvis i BUP Follo og Arenafleksibelt behandlingsteam i Barne- og familieetaten i Oslo Kommune.

Hvorfor: Aktuelle som hovedpersonene bak en kvalitativ studie av terapeuters erfaringer med behandlingsintervensjonen gjenopprettende prosess som involverer barn og unge som har utøvd skadelig seksuell atferd (SSA) mot jevnaldrende.

Hva: Fant at gjenopprettende prosess ifølge terapeutenes erfaringer kan gjøre en viktig forskjell hvis prosessen forberedes godt nok. Hvis ikke, kan den gjøre vondt verre, især for det utsatte barnet.

– Hva er konsekvensene?

– De kan være alvorlige. Faren for å gjenta handlingen øker når hjelpeapparatet ikke gjør noe.
– *Sei nest i midten av august i år slapp OsloMet en forskningsrapport som viser at én av fire ungdommer har vært utsatt for seksuell vold, stadig flere av jevnaldrende. Hva er det som gjør problematikken så spesiell at vi får behov for å rygge i møte med den?*

– SSA er ekstremt tabubelagt. Det kan være søsken som har utført overskridende seksuelle handlinger mot en yngre søster eller bror. Slike hendelser kan skape dyp splid i en familie. For foreldre og andre familiemedlemmer kan det være så vondt at de forsøker å legge lokk på det som har skjedd. Handlingene kan også ha skjedd mellom personer i et nabolag, mellom skoleelever eller i en venneflokk. De som har vært involvert, vil treffe hverandre igjen og igjen. Hvis ingen gjør noe, kan det bli vanskelig komme seg videre. Dette er konflikter som det er krevende å ta i. Mange blir berørt. Det er ikke til å unngå å jobbe systemisk.

– *Dere har ikke selv brukt intervensjonen, men dere har intervjuet terapeuter om deres erfaringer med gjenopprettende prosess. Hva er kortversjonen av hva prosessen går ut på?*

– Gjenopprettende prosess er et arrangert møte mellom den som har vært utsatt for det seksuelle overgrepet og den som har forgrepet seg. Der kan de snakke om det som har skjedd. Begge parter er sårbare, men formålet er først og fremst å ivareta den som har vært utsatt for overgrepet. Hvis hen vil avbryte, skal møtet avbrytes med en gang. Det handler om å få hjelp til å få tilbake kontroll over situasjonen. Få svar på spørsmål om det som skjedde. Møtet kan også brukes tid på å planlegge hva som skal skje framover. For eksempel hvordan man skal forholde seg til hverandre når man treffes igjen. Partene møter gjerne med hver sin behandler. Noen ganger er også andre med, for eksempel familiemedlemmer.

Det er ikke terapeutens motivasjon som skal drive denne prosessen

– *Er det viktigste med møtet å få utøver til å be om unnskyldning?*

– Nei, det viktigste er at den som har opplevd overgrepet opplever å ha styring. Det er den utsatte man skal lytte mest til. En unnskyldning kan være viktig i noen saker. Det har en annen betydning når overgriper sier unnskyld på en troverdig måte, enn hvis en behandler nærmest på vegne av overgriper, forteller at «det var ikke meningen». Men forutsetningen er altså at unnskyldningen fremstår som ekte. Den må ikke presses fram. Da virker den mot sin hensikt.

– *Hva forteller terapeuter som har brukt metoden?*

– Først og fremst at gjenopprettende prosess kan være en effektiv måte å komme seg videre på. Metoden kan brukes både til å reparere en ødelagt relasjon og til å dempe konfliktnivået innad i de berørte familiene. I tillegg til at den som har vært utsatt for den skadelige seksuelle atferden får tilbake styringen over livet, får utøveren anledning til å bearbeide hendelsen og gjøre opp for seg. Det handler om å forebygge at hendelsen blir så altoppslukende at den blokkerer for to unge menneskers videre utvikling.

– *Dere advarer mot «tiltaks-kåte» hjelpere og er tydelige på at det kan gå galt hvis man går for fort fram. Kan dere utdype?*

– Om metoden ikke brukes på den rette måten, kan den gjøre vondt verre, ikke minst for det utsatte barnet. Noe av suksessfaktoren ligger i nøye forberedelser, skrive ned spørsmål og hva de har tenkt til å si. Dette er en metode som det har vært forsket lite på. Det fins enkelte kassustudier. Noen synes metoden var bra, noen synes den ikke var bra. Å ta i bruk metoden kan være et sjansespill.

– *På hvilken måte?*

– Mye kan skje mellom to mennesker som en terapeut ikke kan kontrollere. Hvordan kan man som terapeut egentlig vite når den utsatte opplever prosessen som grei? Hvordan kan man som terapeut kontrollere for stygge blikk og annet destruktivt kroppsspråk? Forutsetningen for at dette skal fungere er at den utsatte ønsker å gjennomføre prosessen, og at utøveren tar på seg skylden. Hvis partene ikke opplever seg hørt av den andre, får ikke møtet den funksjonen det er ment å ha. Utøver må ikke presses til være med. Det er ikke terapeutens motivasjon som skal drive prosessen.

Å undersøke barnas erfaringer med gjenopprettende prosess bør være neste skritt

– *Hva sier barna selv og deres familier om hvordan de opplever metoden?*

– Det vet vi ikke. Her er forskningen svak: Å undersøke barnas erfaringer med gjenopprettende prosess bør være neste skritt. Sammen med opplæring i metoden som kan være veldig effektiv om den brukes på rett måte.

– *Tror dere flere av deres yrkeskolleger ønsker å sette seg inn i gjenopprettende prosess etter dette intervjuet?*

– Vi håper at de som jobber et sted med SSA-problematikk, vil sette seg inn i metoden. Så blir det opp til den enkelte å gjøre gode vurderinger i hvert tilfelle. Forberedelse til møtene og kunnskap om metoden er viktig.

– *Vil dere anbefale å bruk metoden?*

– Det er vanskelig å gi et tydelig ja eller nei svar. Det kommer i stor grad an på saken man har foran seg. Noen ganger kan metoden være til stor hjelp. I andre tilfeller i kan den gjøre vondt verre, i verste fall være retraumatiserende.